

wanych w przytaczanym na wstępie zaproszeniu ponownie poruszono kwestie omawiane w debacie. Można zauważyć, że o ile punkty (1) i (3) z zaproszenia zostały przez uczestników podjęte (odpowiednio biografia i osobisty aspekt prowadzonych badań oraz społeczne zaangażowanie naukowców), o tyle punkt (2) dotyczący strategii upubliczniania wyników badań w zasadzie został pominięty (kwestie te pojawiały się marginalnie w głosie wprowadzającym, w debacie i w niewielkim stopniu w referacie M. Ziółkowskiej-Kuflńskiej), co samo w sobie stanowić powinno źródło ponownego namysłu nad zarysowaną problematyką. Często bowiem to, co prześlępane i pomijane, zwłaszcza z perspektywy czasu, okazuje się najistotniejsze, najciekawsze i naukowo najbardziej płodne. Niemniej jednak na podjęcie tej kwestii przyjdzie nam jeszcze poczekać.

Należy także nadmienić, że efektem konferencji będzie tom pod redakcją pomysłodawców spotkania, zawierający wybrane teksty, na nowo opracowane przez autorów pod wpływem dyskusji konferencyjnych, zawierający również zapis wspomnianej debaty.

Adam F. Kola

IV Toruńskie Konfrontacje Archiwalne „Nowa archiwistyka – archiwa i archiwistyka w późnonowoczesnym kontekście kulturowym”, Toruń, 5–6 grudnia 2013 r.

IV Toruńskie Konfrontacje Archiwalne poświęcono tematowi „Nowa archiwistyka – archiwa i archiwistyka w późnonowoczesnym kontekście kulturowym”. Wydarzenie to odbyło się na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, a jego organizatorami byli: Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Archiwum Państwowe w Toruniu, Sekcja Edukacji Archiwalnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich, Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego oraz Centrum Badań Antropologii Historii – Stacja Naukowa Polskiego Towarzystwa Historycznego. Kierownictwo naukowe objęli Waldemar Chorążyczewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) oraz Wojciech Piasek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). O dużym zainteresowaniu Konfrontacjami świadczy fakt, że wzięło w nich udział ponad 100 osób.

Dnia 4 grudnia 2013 r. w Archiwum Państwowym w Toruniu odbyło się otwarcie wystawy *Afirmacja życia. Szczęście i radość w zasobie Archiwum Państwowego w Toruniu*, towarzyszącej konferencji. Ekspozycja była efektem wspólnych wysiłków pracowników toruńskiego archiwum i toruńskiego uniwersytetu. Kolejnym wydarzeniem związanym z Konfrontacjami było sympozjum „Archiwistyka cyfrowa w edukacji archiwalnej. Pojęcia. Systemy. Metody i programy kształcenia. Pomoce dydaktyczne” Sekcji Edukacji Archiwalnej Stowarzyszenia Archiwistów Polskich. Po jego zakończeniu rozpoczęły się obrady plenarne IV Toruńskich Konfrontacji Archiwalnych.

Uczestników Konfrontacji przywitani W. Chorążyczewski, Jarosław Kłaczek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika), Alicja Kulecka (Uniwersytet Warszawski) oraz Beata Herdzin (Archiwum Państwowe w Toruniu). Pierwszą część obrad poprowadziła Wiesława Kwiatkowska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Konferencję otworzył referat Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych Władysława Stępnia, który poruszył temat dostępu do zbiorów archiwalnych wczoraj i dziś. Temat wywołał szeroką dyskusję, w której wzięli udział: W. Kwiatkowska, Anna Sobczak (Uniwersytet Szczeciński), Paweł Wespiański (Uniwersytet Warszawski), Elżbieta Galik (Archiwum Państwowe we Wrocławiu) oraz Paweł Rodak (Uniwersytet Warszawski).

Kolejny referat – *Podstawy teoretyczne „nowej archiwistyki”* – wygłosił Waldemar Chorążyczewski. Również i tym razem wystąpienie wywołało ożywioną dyskusję. Jako pierwsza zabrała głos E. Galik, której nie spodobały się założenia „nowej archiwistyki”, następnie W. Stępnia stwierdził, że nie widzi jakichś szokująco nowych elementów w przedstawionych podstawach teoretycznych. Zdaniem A. Kuleckiej, uznając praktykę za istotną, nie można pominąć rozwoju teoretycznych rozważań, które tworzą nowe pola badawcze.

Trzecią referentką była Olga Ivanova, reprezentująca białoruską archiwistykę. Scharakteryzowała rodzimy system archiwalny z uwzględnieniem historycznych uwarunkowań. Referat skłonił do refleksji W. Stępnia, który w opozycji do słów autorki odniósł się do swojej wizyty w nowo wybudowanym archiwum otomańskim w Stambule.

P. Wespiański wygłosił referat *Algorytm archiwalnego myślenia i jego realizatorzy. Refleksja ogólna i szczególna oparta na doświadczeniach pracy archiwalnej i muzealnej ze zbiorami kartograficznymi*. Uznał, że myślenie archiwalne nie jest przynależne tylko archiwom. W dyskusji wzięła udział A. Kulecka, która wyraziła swoją obawę w stosunku do wywracania obowiązującego porządku, tzn. archiwa gromadzą dokumentację urzędową, biblioteki druki, a muzea obiekty materialne. Do treści wystąpienia odnieśli się także: Maciej Jasiński (Archiwum Państwowe m.st. Warszawy) oraz Andrzej Tomczak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika).

Po przerwie prowadzenie panelu objął P. Rodak. Jako pierwsza referat wygłosiła Inga Kuźma (Uniwersytet Łódzki, Archiwum Etnologiczne). Wystąpienie *Archiwum jako teren działalności społeczno-badawczej* dotyczyło kwestii rozpowszechniania idei archiwum jako szczególnego sposobu dokumentowania przeszłości. W dyskusji wzięli udział m.in. Tomasz Czarnota (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej) oraz A. Kulecka.

Jako kolejna wystąpiła Katarzyna Majbroda (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza), prezentując referat *Archiwum jako metafora epistemologiczna w antropologii społeczno-kulturowej*. Autorka poruszyła kwestię pojęcia „archiwum” jako metafory poznawczej fundowanej na kategorii tekstu, a tekst uznała za warsztat konstruowania wiedzy i nauki. Zagadnienie wielokontekstowości skłoniło do wypowiedzenia się P. Rodaka, E. Galik, W. Piaska oraz W. Kwiatkowską.

Referat W. Piaska *Nowa archiwistyka – w stronę kulturowej teorii archiwum i archiwaliów* stanowił przedstawienie punktu widzenia historyka na kwestie archiwalne. Nowe spojrzenie na praktyki archiwalne doceniła E. Galik.

Prowadzenie kolejnej części objął Robert Degen (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Prelegent, Wojciech Woźniak, rozpoczął od omówienia tematu *Cyfrowe Średniowiecze*

czy opowieści o smokach – o szansach i zagrożeniach epoki cyfrowej w archiwach. Wystąpienie podzieliło uczestników na zwolenników „archiwistyki papierowej” i „archiwistyki cyfrowej”. Swoje opinie wygłosili: A. Sobczak, M. Jasiński, A. Kulecka oraz P. Weszpiński.

Z następnym referatem, *Problematyka działalności dokumentacyjnej współczesnych archiwów*, wystąpił T. Czarnota. W refleksji stwierdził, że obecnie działalność dokumentacyjna odbywa się w archiwach państwowych na marginesie podstawowej działalności. Jako kolejny wystąpił Paweł Gut (Archiwum Państwowe w Szczecinie) z referatem. *Państwo polskie w działalności naukowej i popularyzatorskiej archiwów*. Autor uznał w nim, że działalność archiwów państwowych po 1945 r. była częściowo wykorzystywana do legitymizacji władzy, ale z drugiej strony pozwalała na funkcjonowanie archiwów w świadomości społecznej. Odnośnie do poruszonego tematu wypowiedzieli się P. Weszpiński oraz E. Galik.

Ostatnie wystąpienie w tej części należało do Adama Grzegorza Dąbrowskiego (Archiwum Akt Nowych). Autor w referacie *A jednak dokument papierowy, czyli spojrzenie archiwisty-tradycjonalisty* przedstawił swoje przemyślenia na temat baz danych i problemów, które pojawiały się w pierwszych ich wersjach. Dyskusję rozpoczęła Hanna Staszewska (Archiwum Państwowe w Poznaniu), po niej zaś wypowiedzieli się M. Jasiński, Adam Korczyński (Polska Akademia Umiejętności), T. Czarnota i W. Chorańczewski. Po zakończeniu obrad uczestnicy Konfrontacji zostali zaproszeni na uroczysty bankiet.

Drugiego dnia obrady podzielone zostały na dwie części. Podczas pierwszej wygłoszono referaty w ramach trzech paneli tematycznych: „Papier a cyfra”, „Polityka i społeczeństwo” oraz „Nowe źródła w nowych archiwach”. Na sesji plenarnej, która odbyła się po przerwie obiadowej, wygłoszono sprawozdania z paneli oraz odczytano trzy referaty.

Maciej Zdunek (Narodowe Archiwum Cyfrowe) wystąpieniem zatytułowanym *Archiwa miejscem spotkań* rozpoczął obrady panelu „Papier a cyfra”. W trakcie wystąpienia poruszył kwestię struktury i funkcjonowania społeczeństwa informacyjnego, a także przedstawił szereg możliwości pozwalających archiwom na pozyskanie kolejnych użytkowników. Problem kształtowania i opracowywania elektronicznych zbiorów użytkowników omówił Marcin Wilkowski (Portal Historia i Media) w referacie *O potrzebie edukacji w zakresie osobistej archiwistyki cyfrowej (personal digital archiving)*.

Następnie referat zatytułowany *Internet jako globalne archiwum społeczne – rozważania na temat roli Internetu w dokumentowaniu dziejów ludzkości* wygłosiła A. Sobczak. Referentka zobrazowała Internet jako przykład archiwum społecznego, z szerokim dostępem i dużymi możliwościami zmian przez osoby korzystające z jego zasobów. Tak rozległe potraktowanie Internetu wywołało burzliwą dyskusję wśród uczestników panelu.

Grażyna Karpińska (Uniwersytet Łódzki) wygłosiła referat *Stare źródła w nowych archiwach. O repozytorium cyfrowym zbioru „Robotnicy w XIX i XX wieku”*. Referentka omówiła doświadczenie nabyte w tworzeniu repozytorium archiwalnego. Po krótkiej przerwie Henryk Niestrój (Narodowe Archiwum Cyfrowe) w prezentacji zatytułowanej *Retrokonwersja pomocy archiwalnych* poruszył problematykę przekształcania archiwaliów w bazy wyszukiwawcze. Kolejnym prelegentem był ks. Roman Majka (Archiwum Zgromadzenia Świętego Michała Archanioła), który

w wystąpieniu *Digitalizacja zasobu archiwów zakonnych w ujęciu transdyscyplinarnym z ukierunkowaniem interdyscyplinarności* omówił konieczność opracowywania nowych strategii w digitalizacji archiwaliów. Następnie Adam Korczyński (Polska Akademia Umiejętności) w referacie *Zasób i kierunki rozwoju Fonoteki Lanckorońskich PAU a współczesne ujęcie „archiwum fotograficznego”* przedstawił dzieje Fonoteki Lanckorońskich i strukturę zasobu. W kolejnym wystąpieniu, zatytułowanym *Kulturowy kontekst archiwów filmowych*, Magdalena Niedźwiedzka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) przedstawiła zarys historii kinematografii i omówiła problematykę archiwizacji materiałów audiowizualnych.

P. Gut moderował panel „Polityka i społeczeństwo”. Jako pierwszy wystąpił Rafał Galuba (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu) z referatem *Archiwa wyodrębnione w państwie demokratycznym*. Pokazał m.in. wątpliwości dotyczące próby ustalenia definicji „państwa demokratycznego”. W dyskusję włączyli się m.in.: Robert Kubaś (Archiwum Kancelarii Senatu), A. Kulecka oraz H. Robótka. Następny referat: *Współczesne wyzwania dla prawnej regulacji działalności archiwalnej* wygłosił Marek Konstankiewicz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej). Zaznaczył drogę, jaką powinno iść polskie prawodawstwo archiwalne, czekające na nie zmiany i zagrożenia. Swoje opinie wyrazili m.in.: Adam Dąbrowski (Archiwum Akt Nowych), W. Kwiatkowska, Jerzy Bednarek (Instytut Pamięci Narodowej) oraz R. Galuba. Możliwe dzieje archiwaliów powstających w wyniku zmian politycznych przedstawiła A. Kulecka w referacie *Archiwa powstania styczniowego*. Jako ostatnia w pierwszej części panelu wystąpiła E. Galik. W referacie przedstawiła próbę omówienia tożsamości dyscypliny archiwalnej, wskazując na jej interdyscyplinarny charakter. W dyskusji głos zabrali A. Kulecka oraz W. Kwiatkowska, która zaznaczyła, że funkcje archiwum są stałe. Swoją opinię wyraziła także H. Robótka.

Referat Marleny Jabłońskiej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) *W poszukiwaniu złotego środka. Uwag kilka na temat wewnętrznej i publicznej pracy archiwów* otworzył drugą część panelu. Referentka omówiła zalety wprowadzenia działań *public relations* w archiwach. W trakcie burzliwej dyskusji wypowiedzieli się m.in. P. Gut, Eugeniusz Borodij (Archiwum Państwowe w Bydgoszczy) oraz Violetta Urbaniak (Archiwum Państwowe m.st. Warszawy). Jako kolejny swój referat przedstawił Hubert Mazur (Archiwum Państwowe w Kielcach). W trakcie prelekcji zatytułowanej *Między dydaktyką a archiwistyką. Interdyscyplinarność archiwistyki w kontekście edukacyjnej funkcji archiwów* wyjaśniał skomplikowany charakter funkcji edukacyjnej archiwów. W trakcie dyskusji A. Tomczak stwierdził, że „ma wrażenie, jakby w dyskusji głos zabierały osoby myślące jak pod koniec lat pięćdziesiątych, kiedy władze zaproponowały, aby archiwa prowadziły działalność kulturalno-oświatową”. Następnie Tomasz Matuszak (Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim) przedstawił referat *Archiwa a inicjatywy kulturalne czynnych partii politycznych – czy możliwa jest współpraca?* W czasie wystąpienia przedstawił podmioty, z jakimi archiwa państwowe powinny współpracować.

Wystąpienie P. Rodaka *Archiwa prywatne, archiwa rodzinne, archiwa stowarzyszeniowe. Kilka uwag o znaczeniu archiwów pozainstytucjonalnych i sposobach ich instytucjonalizacji* otworzyło kolejny panel zatytułowany „Nowe źródła w nowych archiwach”. Referent scharakteryzował archiwa autobiograficzne, prywatne i rodzinne.

W dyskusji udział wzięli Katarzyna Ziętał (Ośrodek Karta), W. Piasek i A. Tomczak. W kolejnym referacie przedstawicieli Ośrodka Karta K. Ziętał i Sylwia Kopeć przedstawiły przykładowe zbiory przechowywane w ich instytucji. W czasie dyskusji Magdalena Wiśniewska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) przypomniała, że archiwa stowarzyszeń wchodzi w skład ewidencjonowanego państwowego zasobu. O niekonstytucyjności przejmowania przez archiwa państwowe tych archiwaliów przypomniał T. Czarnota, natomiast A. Tomczak dodał, że duże stowarzyszenia przekazują swoje zasoby archiwom państwowym. Anna Żeglińska (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski) w trakcie wystąpienia pt. *Koncepcja archiwum dla zasobu oral history* przedstawiła możliwości zdobywania przez państwowe instytucje archiwalne materiałów historii mówionej. Do dyskusji włączyli się m.in.: A. Tomczak, P. Rodak i K. Ziętał. Następnie swój odczyt „*Dla Polaków na wychodźstwie wykonujecie w piśmiennictwie pracę bardzo cenną*” – korespondencja administracyjna w zasobie Instytutu Literackiego w Maisons-Laffitte jako świadectwo udziału wydawnictwa w kształtowaniu myślenia politycznego emigracji przedstawiła Urszula Kowalczyk (Archiwum Państwowe w Warszawie). Autorka omówiła dokumentację (zwłaszcza korespondencję) Instytutu Literackiego z twórcami myśli emigracyjnej. Adam Kola (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) referatem *Materialność pisarstwa translingwalnego. Literaturoznawca w archiwum* rozpoczął drugą część panelu. W czasie ciekawego wystąpienia przedstawił archiwum Romana Jacobsona. W trakcie debaty nad wystąpieniem P. Rodak zapytał, „czy zjawisko przechodzenia z języka w język występuje również w korespondencji bądź dokumentacji prywatnej wspomnianych osób”. Głos w dyskusji zabrali również: M. Wiśniewska, W. Piasek i Sciapian Zacharkiewicz (Białoruski Uniwersytet Państwowy w Mińsku). Anna Brzezińska (Uniwersytet Łódzki) w referacie *Autoportret z Klio. Essais d'ego-histoire kontra „autohistoria” Arona Guriewicza* przeanalizowała biografie historyków według ujęcia tego historyka historiografii. Kolejnymi referentami byli Aliaksandr Bialiauski oraz S. Zacharkiewicz, którzy przedstawili *Heurystyczną rolę archiwum w kręgu białoruskich historyków profesjonalistów*. Uznali, że biblioteki i archiwalia to narzędzia sakralizacji wizerunku i pracy historyka. Ostatni w panelu referat – *Archiwum Małopolskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli jako źródło do badań nad historią edukacji nauczycieli w Polsce* – wygłosiła Agnieszka Zabielska (Małopolskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli). Przedstawiła zasób tego archiwum i wyniki dotychczas przeprowadzonych w nim badań.

Po przerwie obiadowej uczestnicy zgromadzili się na sesji plenerowej, którą rozpoczął referat Piotra Bewicza (Uniwersytet Mikołaja Kopernika). Przedstawił on archiwistykę jako dyscyplinę nierozliczoną z postmodernizmem. Stwierdził, że to, co dzieje się i co czują badacze w trakcie pracy w archiwach, staje się nowym obiektem badań. W dyskusji głos zabrali m.in. W. Chorążyczewski i A. Brzezińska.

Następnie wystąpienie *Archiwum społeczne – nowy rodzaj archiwum* przedstawiła M. Wiśniewska. Omówiła przyczyny powstawania archiwów społecznych oraz problemy dotyczące ich zasób. W dyskusji wzięli udział m.in. K. Ziętał i W. Chorążyczewski. Swoją opinię wyraziła także A. Sobczak, pytając o pozostałe inicjatywy archiwów społecznych.

W ostatnim referacie – *Archiwum jako miejsce zapomnienia* – Hadrian Ciechanowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika) zaznaczył, że archiwa są instytucjami pamięci.

Zauważył również, że pamięć i zapomnienie współistnieją, jedno nie może istnieć bez drugiego. Podczas dyskusji wypowiedzieli się m.in. W. Piasek i W. Chorążyczewski.

W trakcie podsumowania konferencji W. Piasek zestawił swoje wyobrażenie archiwistyki, które miał przed konferencją, z tym, które na niej nabył. Z zadowoleniem wypowiedział się o spotkanych wielu archiwistach teoretykach, myślących o swojej roli i zadaniach. Zaznaczył, że inni badacze mogą im pozazdrościć autorefleksji nad własnym zawodem. IV Toruńskie Konfrontacje Archiwalne zostały wysoko ocenione przez uczestników, którzy doceniali ich dużą wartość naukową.

Agnieszka Zasada
Mateusz Żmudziński

Międzynarodowa konferencja „Egodokumenty. Tradycje historiograficzne – perspektywy badawcze”, Toruń, 15 maja 2014 r.

W latach pięćdziesiątych XX w. holenderski badacz memuarystyki J. Presser¹ ukuł pojęcie „egodokument”. Dotyczy ono źródeł – dzienników, pamiętników, itinerariów, autobiografii, listów – w których mamy do czynienia z „ja” piszącego. Według zmarłego w 1970 r. badacza wszystkie te źródła mogą być rozpatrywane łącznie, gdyż mają właściwości autobiograficzne. We wszystkich autor świadomie bądź mimowolnie ujawnia swoje dążenia i swój świat wartości – swoje „ego”. Te z kolei mogą posłużyć za obraz jednostki, a nawet świadectwo mentalności większych grup. Neologizm oraz idea holenderskiego uczonego szybko znalazła uznanie wśród historyków, historyków literatury i kulturoznawców. Obecnie jest rozwijana przez badaczy z Holandii (Rudolf Dekker, Arianne Baggerman z Center for the Study of Egodocuments and History), Niemiec (Claudia Ulbricht) czy Francji (François-Joseph Ruggiu, Sandrine Mouysset)².

Badania nad egodokumentami są prowadzone również w Europie Wschodniej. Przeglądem studiów oraz refleksją nad koncepcją egodokumentu na gruncie litewskim i polskim stała się międzynarodowa konferencja „Egodokumenty. Tradycje historiograficzne – perspektywy badawcze” zorganizowana przez Wydział Komunikacji Uniwer-

¹ Jacques Presser (1899–1970) już w latach dwudziestych i trzydziestych XX w. poświęcił się badaniu egodokumentów. Po wojnie, jako profesor Uniwersytetu w Amsterdamie, zajmował się historią holenderskich Żydów w czasie nazistowskiej okupacji. Pracując nad tym zagadnieniem, zwrócił szczególną uwagę na osobiste doświadczenia ofiar i sprawców Holokaustu zawarte w dziennikach, pamiętnikach i wywiadach, *vide*: R. Dekker, *Introduction*, [w:] *Egodocuments and history: autobiographical writing in its social context since the middle ages*, red. id., Rotterdam 2002, s. 7–17.

² Niektórzy uczeni posługują się określeniami: „self-narratives”, „testimonies to the self”, „Selbsteugnisse” („samoświadectwa”), *vide*: M. Fulbrook, U. Rublack, *In Relation: The ‘Social Self’ and EgoDocuments*, „German History”, 2010, t. 28, nr 3, s. 263.